

yoshdagi o'quvchilarning ijtimoiy kompetensiyalarini o'quv jarayonida va darsdan tashqari mashg'ulotlarda shakllantirish uchun o'yin texnologiyalaridan foydalanish kerak. Didaktik o'yinlarni o'quv faoliyatiga tizimli ravishda maqsadli kiritish muayyan bilim, ko'nikmalarni mustahkamlashga, o'quv fanlariga qiziqishni oshirishga, faollik, e'tibor, mantiqiy fikrlash va tasavvurni rivojlantirishga yordam beradi. O'yin texnologiyalarining o'quvchilar uchun ahamiyati nafaqat ularga bilim berish, balki bu bilimlardan turli faoliyatda foydalanishni o'rgatishdir. Masalan: "Yaproq qaysi daraxtdan?" o'yini: - taxtada daraxtlarning rasmlari (qayin, eman, chinor, tol va boshqalar); - bolalar barglarni oladi va qaysi daraxtdan ekanligini aniqlaydi. "Yo'l topuvchi" o'yini: - o'quvchilar qaysi hayvonning qorda iz qoldirganligini aniqlaydilar.

Idrokni rivojlantirish uchun o'yin "O'zingizni qo'ying": - bolalarga bir nechta geometrik shakllardan tashkil topgan ob'ekt va ushbu shakllar to'plami tasvirlangan rasm ko'rsatiladi; ulardan bu tasvirni yotqizish kerak. Tasvirni rivojlantirish o'yini:

- o'quvchilarga doira naqshlari beriladi. Ularni qog'ozga aylantirib, yangi narsalarni (soat, quyosh, g'ildirak, baliq va boshqalar) oladigan tarzda chizadilar.

Fikrlashni rivojlantirish uchun o'yin - "Kim ko'proq?" - : bolalar mustaqil ravishda berilgan tovush (yoki harf) uchun so'zlarni o'ylab topadilar.

"So'zdan so'z top" o'yini: - o'quvchilar o'qituvchi bergan so'zning harflaridan so'z yasaydilar.

O'z-o'zini nazorat qilish va o'zini o'zi qadrlash ko'nikmalarini shakllantirish uchun o'yinlar: - dars davomida ba'zi bolalar o'qituvchi rolini o'ynaydi, boshqalari - talabalar. Birinchisi vazifani qo'yadi, ikkinchisi uni hal qiladi. Shunga o'xshash o'yinlar juftlik, guruh va jamoaviy ishlarda amalga oshiriladi.

Ijtimoiy kompetensiyalar shakllanishi natijasida bolalar bir-birlariga ko'proq e'tibor berishadi, tez-tez yordam berishni boshlaydilar, turli muammolarni hal qilishda, munosabatlarda bag'rikenglik kuzatiladi, haqoratli so'zlar va iboralar kundalik hayotni tark etib boshlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ульяницкая Т.В. У 51 Ориентация будущего учителя начальных классов [монография] / Казань: Издательство «Отечество», 2012. - 138 с. 2. Tojiboyeva G.R., Pulatova D.T. Pedagogik kompetentlik: nazariya va amaliyot. academic research in educational sciences volume 1 | issue 3 | 2020 issn: 2181-1385 scientific journal impact factor (sjif) 2020: 4.804, 20-215
3. Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 6-apreldagi 187-son qarori bilan tasdiqlangan Umumiy o'rta ta'limning Davlat Ta'lim Standarti. 4. И.В. Наумов. Социальная практика: «Формирование социальных компетенций у детей младшего школьного возраста средствами авторской сказкотерапии». Москва, 2018, 27 стр.
5. Ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyasi <http://www.genderi.org/tasdiqlandi.html?page=65> 6. O'quvchilarda faol fuqarolik pozitsiyasini dars va darsdan tashqari ma'naviy va ma'rifiy ishlar jarayonida rivojlantirish texnologiyasi | Ustozlar uchun <https://www.pedagoglar.uz/index.php/01/article/view/2945>

Gulbahor XOLMIRZAYEVA,
ADPI maktabgacha ta'lim nazariyasi o'qituvchisi

OLIY TA'LIM MUASSASALARI TA'LIM JARAYONIDA TALABALARNING PEDAGOGIK TAFAKKUR TAMOYILLARI

Annotatsiya: ushbu maqolada oliy ta'lim muassasalari ta'lim jarayonida talabalarning pedagogik tafakkur tamoyillari o'rganilgan. Pedagogik tafakkur bo'lajak tarbiyachining kasbiy va shaxsiy rivojlanishi omili ekanligi, ularni nazariy, pedagogik tafakkurini rivojlantirishni qo'llab-quvvatlash muhimligi ko'rsatib berilgan.

Kalit so'zlar: pedagogik tafakkur, pedagogik voqelik, kasbiy faoliyat, bo'lajak tarbiyachi, kasbiy rivojlanish, tamoyil, reproduktiv faoliyat.

Аннотация: в данной статье исследуются принципы педагогического мышления учащихся в процессе обучения в высших учебных заведениях. Показано, что педагогическое мышление является фактором профессионального и личностного развития будущего воспитателя, что важно поддерживать развитие его теоретического, педагогического мышления.

Ключевые слова: педагогическое мышление, педагогическая реальность, профессиональная деятельность, будущий воспитатель, профессиональное развитие, принцип, репродуктивная деятельность.

Annotation: this article explores the principles of pedagogical thinking of students in the educational process of higher education institutions. It is shown that pedagogical thinking is a factor in the professional and personal development of the future educator, it is important to support them in the development of theoretical, pedagogical thinking.

Keywords: pedagogical thinking, pedagogical reality, professional activity, future educator, professional development, principle, reproductive activity.

Kirish.

Tarbiyachining kasbiy faoliyatida nazariy va pedagogik tafakkurning ma'nolarini ochib beradigan va hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadigan nazariy qoidalarni o'rganish, shuningdek, shu asosda bo'lajak tarbiyachida ushbu sifatni rivojlantirishning pedagogik konsepsiyasini qurish maqsadi: bizni qiziqtirgan muammoni hal qilish nuqtayi nazaridan pedagogika universiteti talabalarini kasbiy tayyorlashning hozirgi amaliyotining xususiyatlarini aniqlash muhim hisoblanadi.

O'quvchilarning nazariy va pedagogik tafakkurining rivojlanish darajasi qanchalik yuqori bo'lsa, uning shaxsiy va kasbiy rivojlanishi uchun imkoniyatlar shunchalik ko'p bo'ladi. Ushbu jarayon talabani kasbiy va shaxsiy o'zini o'zi takomillashtirishga bo'lgan ehtiyoji va uning cheklangan reproduktiv faoliyat usullari o'rtasidagi qarama-qarshilik bilan bog'liq bo'lib, bu ehtiyojni to'liq qondirishga to'sqinlik qiladi.

Ushbu qonuniyat nazariy va pedagogik tafakkurni tarbiyachining kasbiy va shaxsiy rivojlanishi omili sifatida tushunishni aks ettiradi. Tarbiyachining kasbiy sifati sifatida ajralib turadigan nazariy va pedagogik tafakkur shaxsning ekzistensial muammolarini tushunish va hal qilish uchun makon va ayni paytda vositadir. Shu bilan birga pedagogik voqelikni anglashning kundalik hayotidan nazariy darajasiga o'tish talabani shaxsiy rivojlanishining yangi sifat darajasini ko'rsatadi, u «kasbiy faoliyat jarayonida sodir bo'ladigan har bir narsaning yuqori shaxsiy ma'nosini ko'ra boshlaydi. Kechinmalari va hayotiy voqealarni shaxsiy hayot faktlari sifatida anglaydi» [1;199].

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili.

Kelajakdagi tarbiyachining shaxsiy va kasbiy rivojlanishining birligi prinsipida amalga oshiriladi, ya'ni shaxsning ma'naviy munosabatlarini, uning qadriyat yo'nalishlarini, «semantik sohani» (B. S. Bratus) rivojlantirish talabalarni ma'lum miqdordagi bilim va ko'nikmalar bilan «qurollantirish» bilan taqqoslaganda ustuvor ahamiyatga ega.

Ko'rsatilgan tamoyilga rioya qilish, bir tomondan, pedagogik fanlarni aksiologik va gumanistik mazmun bilan to'ldirishga, o'quvchiga qadriyatlar munosabatlarining mohiyatini tushunishga, shaxsiy, kasbiy va umuminsoniy qadriyatlar tizimida harakat qilishga, ustuvorliklarni belgilashga yordam beradi.

Boshqa tomondan, u nazariy bilimlarning nisbiy qiymatiga e'tiborni qaratadi, uning yig'indisi, miqdori, hajmi nuqtayi nazaridan emas, balki tushunish, mulohaza yuritish va tushunishning boshlang'ich nuqtasi sifatida qaraladi, undan keyin oqilona, sifatli, nazariy asosli va pedagogik qarorlarni o'ylashda shaxsan qatnashadi.

Talabani nazariy va pedagogik tafakkurning tashuvchisi sifatida faolligi o'zini namoyon qilish zarurati bilan bog'liq, bir tomondan uning fikrlari,

g'oyalari taqdimoti, pedagogik voqelikni tushunish va ko'rish, ularni amalda qo'llash imkoniyati sifatida, pedagogik faoliyatning yangi namunalarini yaratish jarayonida muhim hisoblanadi. Shu bilan birga, Oliy ta'lim muassasalarining o'quv jarayoni asosan reja bo'yicha xarakterga ega bo'lib, monologik ta'lim shakllarining ustunligi bilan o'sib boradi, talabalarning o'zini namoyon qilishiga biroz hissa qo'shadi.

Tadqiqot metodologiyasi.

Afsuski, Oliy ta'lim muassasalarida o'qish jarayoni shunday qurilganki, «kasbiy va qiymat ma'lumotlarini o'zlashtirish va uni qo'llash o'rtasida katta vaqt oralig'i mavjud». [2;65] Bundan tashqari, S. V. Kulnevichning ta'kidlashicha, kelajakdagi tarbiyachilar o'zlashtirishda davom etayotgan pedagogik nazariya «ta'lim tamoyillari va usullari to'g'risida yopiq bilim» sifatida tushunilishda davom etmoqda [3;21]. Natijada, amalda talaba stereotipik tarzda, an'anaviy ravishda, o'z faoliyatida e'lon qilingan g'oyalarni amalga oshirmasdan va ular bilan pedagogik faoliyatning qo'llaniladigan usullarini o'zaro bog'lamasdan harakat qila boshlaydi. Shu tarzda yuzaga keladigan qarama-qarshilikdan bir andoza kelib chiqadi: talabani ijodiy va shaxsiy salohiyati qanchalik talabga ega bo'lsa, unga amaliy faoliyatda o'z g'oyalarini amalga oshirish uchun qanchalik ko'p imkoniyatlar berilsa, olingan ma'lumotlarni mustaqil ravishda tushunishga bo'lgan qiziqishi shunchalik yuqori bo'ladi. U nazariy va pedagogik tafakkurni qo'llash uchun ko'proq imkoniyatlarni topadi.

Ushbu tamoyil fikrlash va amaliy faoliyatning birligi prinsipida o'z ifodasini topadi. Ushbu tamoyilni amalga oshirish, birinchi navbatda, talabani hayotiy tajribasiga bo'lgan talabga, shuningdek, unga turli xil loyihalar, modellar, tushunchalarda o'z g'oyalarini «aniqlash» imkoniyatini berishga e'tibor beradi. Bizning fikrimizning tasdig'ini V.A.Suxomlinskiy «Bilimlarni qo'llash aqliy mehnat uslubi, yangi materiallarni o'qitishning mohiyati bo'lishi kerak» deb ta'kidlagan [4;381].

Talabani o'zini o'zi ifoda etishga bo'lgan ehtiyoji

va pedagogik bilimlarning «yopiqligi» o'rtasidagi nomuvofiqlikni ochib beradigan oldingi qarama-qarshilikning boshqa tomoni ham bor – taqdim etilgan ma'lumotlarning biryoqlamaligi, torligi va yomon ma'nosi o'z taqdirini o'zi belgilashni amalga oshirishni cheklaydi. Bo'lajak tarbiyachi, ularni tanqidiy baholash

va keyinchalik qabul qilish yoki qabul qilmaslik uchun qarashlar, g'oyalar, nazariyalarni tanlash imkoniyatini bermaydi. Shu bilan birga, axborotning nomuvofiqligi va muammoliligi kabi xususiyatlari – nazariy va pedagogik tafakkurni rivojlantirish uchun zarur omillar – o'z mazmunini butunlay yo'qotadi. Bu yondashuv nafaqat o'z hissasini qo'shmaydi, balki nazariy va pedagogik fikrlash ishini butunlay «to'sib qo'yadi», chunki ikkinchisi ichki va tashqi erkinlikni, keng semantik maydonni, «nomuvofiqlik nuqtalarini» talab qiladi. Bu qarama-qarshilik quyidagicha ifodalanadi: tushunilishi kerak bo'lgan ma'lumotlar qanchalik boy, ko'p qirrali, kengroq, muammoli bo'lsa, o'z fikrini, o'z g'oyalarini ishlab chiqish va ularni o'z kelajak konsepsiyasiga kiritish zarurati shunchalik yuqori bo'ladi.

Ushbu tamoyilni hisobga olish kelajakdagi tarbiyachiga taklif qilingan g'oyalar, tushunchalar, nazariyalarni tanlashda komplementarlik (qo'shimcha)

tamoyilini amalga oshirishga qaratilgan. Ushbu tamoyil zamonaviy falsafaning «har qanday hodisani, shu jumladan, pedagogik hodisalarni yagona dunyoqarash bazasi asosida bir nuqtayi nazardan ko'rib chiqishga urinishlarning nomuvofiqligini» tushuntirib beradigan qoidalariga qaytadi [5;68].

Tahlil va natijalar. Bo'lajak tarbiyachini turli xil qarashlar, yondashuvlar, nazariyalar, ularni taqqoslash, tanqidiy tahlil qilish, tushunish va qabul qilish, ularning semantik birligi va farqini, semantik xilma-xilligini aniqlash asosida pedagogik g'oyalarni erkin tanlashga imkon beradi; pedagogik faoliyatning o'z ma'nolarini izlashni rag'batlantirish; o'z g'oyalarini rivojlantirishga, ularni boyitishga, aniq tarkib bilan to'ldirishga hissa qo'shadi.

Ushbu tamoyilni tushunish «qiymat ma'lumotlari» fenomeniga, ya'ni muallifning tasvirlangan hodisalarga munosabatini ifodalovchi fikrlar, g'oyalar, his-tuyg'ular oqimiga ega bo'lgan tarkibga murojaat qilishga imkon beradi. Unga amal qilmasdan, o'quvchi va muallif o'rtasidagi dialog mumkin emas, uning davomida yangi g'oyalar va qarashlar tug'iladi, hayotiy va pedagogik hodisalarga qiymat munosabati paydo bo'ladi. Talabaning nazariy va pedagogik tafakkurini uyg'otadigan qiymat ma'lumotlarining tashuvchilari asosiy manbalar – monografiyalar, maqolalar bo'lib, ularning o'qish ma'nosi matnda «his qilish» sifatida tushunish, g'oyalarni o'z ma'nolari bilan to'ldirish sifatida tushunish, o'qiganlari haqida o'zlari bilan muloqot sifatida aks ettirishdir.

Xulosa. Bo'lajak tarbiyachilarning nazariy va pedagogik tafakkurini rivojlantirishni pedagogik qo'llab-quvvatlash haqida biz ta'kidlagan nazariy qoidalar pedagogika oliy o'quv yurtida talabalarni kasbiy tayyorlashning hozirgi amaliyotida ushbu muammoni hal qilish holatini o'rganishni talab qiladi.

Binobarin, tarbiyachilarning ijodiy faoliyatini faollashtirish orqali nazariy va pedagogik tafakkurni rivojlantirishni pedagogik qo'llab-quvvatlash, birinchi navbatda, erkinlikni, faoliyat shakllaridan mustaqillikni qo'llab-quvvatlashni nazarda tutadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Gilmanov S.A. Tvorcheskaya individualnost pedagoga // Narodnoe obrazovanie. 1999. № 1-2. 199-b.
2. Nikitina N.N. Razvitie sennostnogo soznaniya uchitelya // Pedagogika. 2000. № 6. 65-b.
3. Kulnevich S.V. O nauchno-pedagogicheskoy gramotnosti // Pedagogika. 2000. № 6. 21-b.
4. Suxomlinskiy V.A. Izbr. ped. sochineniya. – M., 1979. 381-b.
5. Nikitina N.N. Razvitie sennostnogo soznaniya uchitelya // Pedagogika. 2000. №6. 68-b.